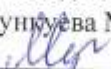

МИНИСТЕРСТВО ПРОСВЕЩЕНИЯ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ
МИНИСТЕРСТВО ОБРАЗОВАНИЯ И НАУКИ РЕСПУБЛИКИ БУРЯТИЯ
ГБОУ «РЕСПУБЛИКАНСКИЙ БУРЯТСКИЙ НАЦИОНАЛЬНЫЙ
ЛИЦЕЙ-ИНТЕРНАТ № 1»

РАССМОТРЕНО:
МО учителей бурятского
языка и литературы
Руководитель МО
Мунжуева М.Б.

Протокол № 11
от «22» мая 2023 г.

СОГЛАСОВАНО:
Зам.директора по УВР

Цыбикова Д.Д.

Протокол № 1
от «31» 08 2023 г.

УТВЕРЖДЕНО:
Директор ГБОУ
«РБНЛИ № 1»

Рабочая программа
учебного предмета «Буряад хэлэн»

для класса 7 общего образования
на 2023-2024 учебный год

Составитель: Лубсанова Ц. В.
учитель бурятского языка и литературы

1.Тайлбари бэшэг

Тус программа гүрэнэй Федеральна стандарт, Буряад Республикын Нуралсалай болон эрдэм ухаанай министерствын туршалгын программа дээрэ үндэһэлэгдэнэ. Буряад дунда нургуулида түрэлхи литература нуралсалай предмет болгогдожо, үзэгдэжэ байдаг гэшэ. Энэ программа мүнөө үеын ФГОС баримталан, 7-дохи классай «Бэлиг» хэблэлээр гараһан О. Ш. Цыремпилова, Ц. С. Жанчиповагай зохёонон «Буряад хэлэн» гэхэн номдо таарууланхай.

Программын шухала **зорилгонь** хадаа:

1. Нурагшадай түрэлхи хэлэ үзэлгэ хадаа оршон тойронхи байдалые ойлгоходонь, мүн ород хэлэ болон бэшэшье предметүүдые үзэхэ хэрэгтэнь ехэ туһа хүргэдэг. Гадна нурагшадые болбосоруулха, хүмүүжүүлхэ хэрэгтэ туһалха арга боломжотой. Ушар тиимэһээ түрэлхи хэлэнэй үүргые саашань улам дээшэлүүлхэ, энэ предмет заалгые, хэшээл бүхэнэй үрэ дүнгые найжаруулха шухала.

2. Багшын шухала зорилгонуудай нэгэниинь хадаа нурагшадые алдуугүйгөөр, зүбөөр бэшүүлжэ нургаха болоно. Бэшэгэй дүримүүдые, сэглэлтын тэмдэгүүдые үзэхэдөө, нурагшад зүбөөр ойлгоод, тэдээнээ алдуугүйгөөр хэрэглэжэ нургаха ёһотой.

3. Түрэлхи хэлые литературатайнь нягта холбоотойгоор зааха хэрэгтэй. Тиихэдээ литературы хэшээлдэ үзэһэн уран зохёолой хэлэ, найруулга, холбоо үгэнүүд, оньһон болон хошоо үгэнүүд, зэргэсүүлгэнүүд, зохид мэдүүлэлнүүд, богонихон текстнүүд гэхэ мэтые буряад хэлэнэй хэшээлнүүдтэ үргэнөөр хэрэглэхэ шухала.

4. Түрэлхи хэлэ, литературы хэшээлнүүдтэ хэлэлгэ хүгжөөлгэ хараалагданхай. Тиимэһээ изложени болон сочинени бэшэлгэ, хөөрэжэ нургалга гэхэ мэтэ хүдэлмэринүүд дүүргэгдэхэ ёһотой.

5. Буряад хэлэ үзэлгэ бэшэ предметүүдые үзэлгэтэй нягта холбоотой. Жэшээлхэдэ, буряад хэлэндэ түшэглэн, ород хэлэнэй олон ойлгосонуудые нурагшадта ойлгуулжа, хоёрдохи хэлэндэнь нургаха зэргэтэй.

6. Ургажа ябаа үетэндэ эрдэм болбосоролой үндэһэ нууриие гүнзэгыгөөр ба бата бэхеэр үгэхэ, тэдэниие ажал дээрэ хэрэглэхэ, дадал шадабаритай болгохо, хүгжэлтын юрэнхы үзэл бодолтойгоор хүмүүжүүлхэ.

2. Программын байгуулга ба удха (68 час)

I четверть 18 час: Оролто хэшээл (1 час). Дабталга (4 час) Фонетикэ, графика, орфоэпи, бэшэгэй дүрим. Дабталга. Лексикэ, лексикологи, фразологи. Үгын бии бололго. Үгын бүридэл. Хэлэлгын хубинууд. Холбуулал. Мэдүүлэл. Үгүүлэл. Шалгалтын диктант (1 час) Алдуу дээрэ хүдэлмэри (1 час). Үйлэ үгэ (30 час): Үйлэ үгын удха шанар (1 час), Үйлэ үгэнүүдэй бии бололго (1 час), Практическа хүдэлмэри (1 час), Мэдүүлхэн түхэл (2 час), Х.х.х. Творческо хүдэлмэри (2 час) Хандаһан түхэл (2 час), Шалгалтын хүдэлмэри (1 час), Алдуу дээрэ хүдэлмэри. Четвертиин дүн (1 час)

II четверть 14 час: Х.х.х. Творческо хүдэлмэри. Багшын үзэмжөөр (1 час), Хандаһан түхэл. Дабталга-бэхижүүлгэ (1 час), Причастна түхэл (2 час), Бэхижүүлгын хүдэлмэри (1 час), Причастинуудай юумэнэй нэрэ бололго (2 час), Практическа хүдэлмэри (1 час), Причастинуудай зохилдол (2 час), Х.х.х. Творческо хүдэлмэри. Багшын үзэмжөөр (2 час), Шалгалтын хүдэлмэри (1 час), Алдуу дээрэ хүдэлмэри. Четвертиин дүн (1 час).

III четверть 20 час: Х.х.х.Творческо хүдэлмэри. Багшын үзэмжөөр (1час), Причастинуудай зохилдол. Дабталга-бэхижүүлгэ (1час), Причастинуудай нюурта ба өөртэ хамаадал (2 час), Бэхижүүлгын хэшээл (1час), Деепричастна түхэл (2час), Х.х.х. Творческо хүдэлмэри. Багшын үзэмжөөр (1час), Причастна болон деепричастна түхэлнүүдэй үүргэ (2час), Бэхижүүлгэ-тобшолол (1час), Туһалагша хэлэлгын хубинууд: Зүйр үгэ. Зүйр үгэнүүдэй удхаараа илгарал (2час), Практическа хүдэлмэри, багшын үзэмжөөр (1час), Дахуул үгэнүүдэй удха шанар (1час), Дахуул үгэнүүдэй илгарал (1час), Бэхижүүлгэ-тобшолол (1 час), Х.х.х. Творческо хүдэлмэри. Багшын үзэмжөөр (1 час), Шалгалтын хүдэлмэри (1час), Алдуу дээрэ хүдэлмэри (1 час).

IV четверть 16 час: Х.х.х. Творческо хүдэлмэри. Багшын үзэмжөөр (1 час), Холболтонууд болон холболто үгэнүүдэй илгарал (1час), Ниилэлдүүлхэн холболтонууд (1час), Практическа хүдэлмэри (1час), Дахалдуулхан холболтонууд (1час), Бэхижүүлгын хүдэлмэри (1час), Тусхай хэлэлгын хубинууд: Аянгалһан үгэнүүд (1час), Абья дууряаһан үгэнүүд (1час), Сэглэлтэ (1час), Х.х.х. Творческо хүдэлмэри. Багшын үзэмжөөр (1 час), Жэл соо үзэһэнөө дабталга (3час), Шалгалтын хүдэлмэри (1 час), Алдуу дээрэ хүдэлмэри (1час), Дабталга-бэхижүүлгэ. Нуралсалай жэлэй дүн гаргалга (1 час).

Буряад хэлэн, 7-дохи класс. 1-дэхи четверть (18 саг)

№	Хэшээлэй сэдэб	Саг	Хараалагдаһан дүнгүүд Предметнэ Личностнэ Метапредметнэ			Гэрэй даабари	Шалгалтын хүдэлмэринүүд	Болзор Түсэбөөр	Болзор Үнэн
1	Оролто хэшээл. “Үндэһэн буряад хэлэнэй баялиг”	1 час	Түрэл хэлэнэй удха шанар тухай, тэрэнэй мүнөө үеын байдал, саашанхи хүгжэлтэ тухай хөөрэлдөө ябуулха.	Буряад хэлэн – эхэ хэлэн, тиимэһээ түрэлхи буряад хэлээ мэдэхэ, үзэхэ, баялигаарнь омогорхохо эрмэлзэл түрүүлхэ, үгынгөө нөөсэ баяжуулха; буряадаараа дуугарха, сээжэ уншаха.	Үгүүлэлнүүд дээрэ хүдэлхэ: уншаха, ойлгохо, тэрэнэй гол бодол олохо, схемэ уншаха, бэшэмэл хэлэлгэ зүбөөр ойлгохо, сэгнэхэ, өөрынгөө һанал бодол хэлэхэ, баримталха, Хүнүүдэй хоорондоо харилсаха журам сахин, хэлэлгын байдалда хабаадаха.	Шүлэг сээжэлдэхэ.		5.09 6.09	5.09 6.09
2	Фонетикэ, графика, орфоэпи, бэшэгэй дүрим дабталга.	1 час	5-дахи класста үзэһэнөө һанажа, абьян ба үзэгүүдые илгажа, фонетическэ шүүлбэри хэхэ;	Хүнүүдэй хоорондоо харилсаха журам сахин, харилсаанда хабаадаха, өөрынгөө һанал	Хэрэгтэй мэдэсэеэ бэдэрэн олохо. Дүримүүд дээрэ үндэһэлэн, тобшолол гаргажа шадаха.		Багшын дурадхаһан тест дүүргэхэ, шалгалтын асуудалнуудта харюусаха.	6.09 8.09	6.09 8.09

	Лексикэ, лексикологи, фразеологи дабталга		аялган абяануудые зүб бэшэхэ дүримүүдые хэрэглэн, зүбөөр бэшэхэ; морфемэнүүдые таниха. Фонетическэ шүүлбэри хэхэ.	бодол хэлэхэ, баримталха. Өөрыгөө сэгнэжэ шадаха.	Хэлэхэндээ, уншаһандаа схемэ гү, али хүсэнэгтэ зохёохо.				
3			Урдахи классуудтаа үзэхэнөө дабтажа, лексикэ гэжэ үзэдэг һалбариин антоним, синоним, омоним, олон удхатай үгэнүүдые, эхир үгэнүүдые мэдэхэ, жэшээнүүдые хэлэхэ. Үндэхэн ба абтаһан үгэнүүдые зүбөөр хэрэглэхэ, дүрим	Хүнүүдэй хоорондоо харилсаха журам сахин, харилсаанда хабаадаха, өөрынгөө һанал бодол хэлэхэ, баримталха. Өөрыгөө сэгнэжэ шадаха. Бэе бэетэеэ һанал бодолоороо андалдаха. Түрэл хэлээрээ омогорхохо.	Үгын удха ойлгохо, толи хэрэглэжэ шадаха, хэрэгтэй юумээ олохо, зэргэсүүлжэ шадаха, тобшолол гаргаха.	Словарна хүдэлмэри – абтаһан үгэнүүд. Бэе бэеэ шалгаха.	Багшын үзэмжөөр. Мэдүүлэлнүүд ые зохёохо.		

			баримталжа, зүбөөр бэшэхэ.						
4	Үгын бии бололго. Үгын бүридэл. Хэлэлгын хубинуудые дабталга.	1 час	б-дахи класста үзэхэнөө дабтажа, үгын бүридэл, үгэнүүд ямар аргаар бии болоог тухай, бураад хэлэндэ ямар хэлэлгын хубинууд бииб гэжэ мэдэсыень хэргээхэ.	Хүнүүдэй хоорондоо харилсаха журам сахин, харилсаанда хабаадаха, өөрынгөө ханал бодол хэлэхэ, баримталха. Өөрыгөө сэгнэжэ шадаха. Бэе бээтээ ханал бодолоороо андалдаха. Түрэл хэлээрээ омогорхохо.	Үгын удха ойлгохо, толи хэрэглэжэ шадаха, хэрэгтэй юумэе олохо, зэргэсүүлжэ шадаха, тобшолол гаргаха.	Тест “Үгын бүридэл”, “Хэлэлгын хубинууд”	Шүүлбэринүү д. Онлайн-тест пад	12.09 13.09	12.09 13.09
5	Холбуулал, мэдүүлэл, үгүүлэл дабталга.	1 час	Синтаксис гэжэ үзэдэг һалбари тухай мэдэсээ үргэдхэхэ.	Хүнүүдэй хоорондоо харилсаха журам сахин, харилсаанда хабаадаха, өөрынгөө ханал бодол хэлэхэ, баримталха. Өөрыгөө сэгнэжэ шадаха.	Үгүүлэлэй сэдэб, гол бодол ойлгохо, олохо; түсэб табиха, тэрээгээрээ хүдэлхэ. Уншаха ойлгохо, схемэ уншаха, бэшэмэл хэлэлгэ зүбөөр ойлгохо, сэгнэхэ. Уншаһанаа хөөрөжэ	Словарна хүдэлмэри	Багшын үзэмжөөр. Мэдүүлэл нүүдые зохёохо.	19.09 20.09	19.09 20.09

					шадаха. Хэрэгтэй мэдэсээ олохо.				
6	Шалгалтын диктант “Омоли”	1 час	Фронтальна- шалгалтын хүдэлмэри.	Шалгалтын диктант бэшэхэ.	Зүбөөр бэшэхээ оролдохо.	Үгтэһэн грамматичес ка даабаринуу даа зүбөөр дүүргэхэ.	Шалгалтын диктант грамматическа даабаринуудта й.	20.09 22.09	20.09 22.09
7	Алдуу дээрэ хүдэлмэри	1 час	Индивидуальна- Алдуу дээрэ хүдэлмэри. Бүлэгөөр хүдэлмэри – Нэмэлтэ даабаринуу дые дүүргэхэ. Орфографическ а ба пунктуационно алдуунуудаа зүбөөр заһаха.	Алдуу дээрэ хүдэлмэри.	Алдуунуудаа зүбөөр заһахаяа оролдохо.	Алдуунуудаа заһахадаа, жэшээнүүдые зүбөөр хэрэглэжэ, харюунуудаа баримталха.	Алдуу дээрэ хүдэлмэри.	26.09 27.09	26.09 27.09
8	Үйлэ үгэ. Үйлэ үгын удха шанар.	30 ч. 1 час	Индивидуальна- § 1 уншаха, упражненинүүд ые дүүргэхэ (Упр 94 Фронтальна- (Упр.	Үйлэ үгын морфологическа шэнжэнүүдтэнь ба синтаксическа үүргэдэнь анхаралаа хандуулха.	«Буряад хэлээр тестнүүд» даабаринуудые дүүргэхэ.	Упр 98 Үгтэһэн үйлэ үгэнүүдые хэрэглэжэ, мэдүүлэлнүүдые зохёохо.	Номоор хүдэлмэри	27.09 29.09	27.09 29.09
9	Үйлэ үгэнүүдэй бии бололго.	1 час	Индивидуаль на-упражнени	Үйлэ үгэнүүд ямар залгабаринуудай	Үгтэһэн үгэнүүдһээ	Упр.102	Номоор хүдэлмэри. «Буряад	03.10	03.10

			нүүдье дүүргэхэ(Упр.99 , 100	хүсөөр бии болоноб гэжэ элирүүлхэ.	Үйлэ үгэнүүдые бии болгохо.		хэлээр тестнүүд».	04.10	04.10
10	Практическа хүдэлмэри.	1 час	Индивидуальна – тестовэ даабари дүүргэхэ.	Практическа хүдэлмэри. Багшын үзэмжөөр бэшэхэ.	Үгтэһэн даабарияа һайнаар дүүргэхэ.	Дидактическа материалнуудые хэрэглэн, бэеэ даагаад дүүргэхэ. «Буряад хэлээр тестнүүд».	Практическа хүдэлмэри. Бэхижүүлгэ	04.10 06.10	04.10 06.10
11 - 12	Мэдүүлһэн түхэл.	2 час	Индивидуальна- § 5 уншаха, упражнени нүүдье дүүргэхэ (Упр 111, 112) Бүлэгөөр хүдэлмэри- Упр 115 Фронтальна- (Упр 116)	Мэдүүлһэн түхэлэй сагуудта хубилалта ба тэрэнэй залгалтанууд	Ц-Д. Дамдинжапов «Юрын буряад эхэ» упр 113, бодомжолго хэхэ.	Упр 117-118. дүүргэхэ.	Номоор хүдэлмэри.	10.10-11.10 11.10-13.10	10.10-11.10 11.10-13.10
13 - 14	Х.х.х. Творческо хүдэлмэри. Багшын үзэмжөөр	1 час	Индивидуальна-үгтэһэн хэхэг уншаха.(Ород хэлэнһээ буряад хэлэн дээрэ оршуулга).	Ород хэлэнһээ буряад хэлэн дээрэ оршуулга.	Оршуулхадаа зүбөөр мэдүүлэлнүүдээ зохёохо. Мэдүүлэлэй байгуулгада	Үгтэһэн даабаридаа зохёохы шадабари хэрэглэхэ. Удхатай,	Творческо хүдэлмэри. Зохёохы шадабари шалгаха.	17.10 18.10	17.10 18.10

			Бүлэгөөр хүдэлмэри- зураг сээжээр зураха. Фронтальна- хөөрөө эмхидхэхэ		анхаралаа хандуулха.	дэлгэрэнгы мэдүүлэлнүүдые зохёон байгуулха.			
15 - 16	Хандаһан түхэл.	2 час	Индивидуальна- § 6 уншаха, упражнени дүүргэхэ (Упр 134) Үйлэ үгын түхэлнүүдые залгалтануудаар нь элирүүлхэ.	Хандаһан түхэл 1-дэхи, 2-дохи, 3- дахи нюурта хандуулһан захиралта, уряал, дурадхал, хүсэл, һэргылэлгэ ба гуйлта тэмдэглэдэг.	Таблицаар хүдэлмэри н. 65	Упр 136 (2) һургаал заабаринуудые бэшэхэ. Упр 137-140.	Упр. 144 оршуулга хэхэ.	18.10 21.10	18.10 21.10
17	Шалгалтын хүдэлмэри.	1 час	Фронтальна- шалгалтын хүдэлмэри.	Шалгалтын диктант бэшэхэ.	Зүбөөр бэшэхээ оролдохо.	Үгтэһэн грамматичес ка даабаринуу даа зүбөөр дүүргэхэ.	Шалгалтын хүдэлмэри.	24.10 25.10	24.10 25.10
18	Алдуу дээрэ хүдэлмэри.	1 час	Индивидуальна- Алдуу дээрэ хүдэлмэри. Бүлэгөөр	Алдуу дээрэ хүдэлмэри.	Алдуунуудаа зүбөөр заһахаяа оролдохо.	Алдуунуудаа заһахадаа, жэшээнүүдые зүбөөр	Алдуу дээрэ хүдэлмэри	25.10 27.10	25.10 27.10

	Четвертин дүн.		хүдэлмэри-Нэмэлтэ даабаринууды дүүргэхэ.			хэрэглэжэ, харюунуудаа баримталха.			
Буряад хэлэн, 7 класс, 2-дохи четверть (14 час).									
1	Х.х.х. Творческо хүдэлмэри. Багшын үзэмжөөр.	1 час	Индивидуальна- үгтэһэн сэдэбтэ зохёолго бэшэхэ. Бүлэгөөр хүдэлмэри-түсэб табиха. Фронтальна-хөөрөө эмхидхэхэ	Творческо хүдэлмэри бэшэхэ.	Үгтэһэн даабаринаа найнаар дүүргэхэ.	Бэшэһэн хүдэлмэри дээ зохёохы шадабари хэрэглэхэ. Зохёолгодоо тобшолол хэхэ, өөрынгөө хандаса харуулха.	Творческо хүдэлмэри бэшэхэ.	7.11 8.11	7.11 8.11
2	Хандаһан түхэл. Дабталга-бэхижүүлгэ.	1 час	Индивидуальна-«Буряад хэлээр тестнүүд».	Хандаһан түхэл тухай мэдэсээрээ хубаалдаха. Хандаһан түхэлэй үйлэ үгын илгарал нэрлэхэ	Тестовэ даабаринууды дүүргэхэ.	Шалгалтын асуудалнуудта 1-3 н. 73 сээжээр харюусаха.	«Буряад хэлээр тестнүүд».	8.11 10.11	8.11 10.11
3-4	Причастна түхэл.	2 час	Индивидуальна – дүрим уншаха н. 74	Упр. 159 «Шагай наадан» үгүүлэл уншаха, грамматическа	Упр 170. «Сартууһан сартууһан» уншаад, уг	Причастна дахуулалнуудтай мэдүүлэлнүүды	Упр. 162, 167.	14.11-15.11	14.11-15.11

			Фронтальная - Таблицаар хүдэлмэри.	даабаринуудыг дүүргэхэ.	гарбалайнгаа домог найруулан бэшэхэ.	хэлэлгэдээ хэрэглэхэ		15.11- 17.11	15.11- 17.11
5	Практическа хүдэлмэри.	1 час	Индивидуальная - «Буряад хэлэн» сахим нураха ном хэрэглэхэ.	Урда үзэһэн темэнүүдээ бэхижүүлгэ	Үзэһэн темээр лонирхохо, сугтаа хүдэлхэ дадалаа үргэдхэхэ	Урда гараһанаа бэхижүүлхэ.	Дасхал дүүргэхэ	21.11 22.11	21.11 22.11
6- 7	Причастинууда й юмэнэй нэрэ бололго.	2 час	Индивидуальная – Упр. 175 «Малгай нюулсаан», юмэнэй нэрэнүүдыг ба причастинуудыг хоёр бүлэг болгохо. Фронтальная – дүрим уншаха.	Хэлэлгын болон харилсаанай зорилгоһоо дулдыдажа причасти юмэнэй нэрэ болодог.	Нима Пурбуевай «Амгалан байдал» гэхэн зурагаар зохёолго бэшэхэ		Асуудалнуудт а харюу бэлдэхэ.	22.11, 28.11 24.11, 29.11	22.11, 28.11 24.11, 29.11
8	Практическа хүдэлмэри.	1 час	Багшын үзэмжөөр.	Урда үзэһэнөө бэхижүүлгэ.	Һуралсалай түсэб табижа нураха, тэрэнээ хэрэглэхэ		Практическа хүдэлмэри.	29.11 1.12	29.11 1.12
9- 10	Причастинууда й зохилдол.	2 час	Фронтальная – үгтэһэн	Причастинууд бэшэ үйлэ үгын	Причастинууд нэрэ үгэнүүд	Упр. 181 причастинуудай	Упр. 179 Причастинууд ай падежэй	5.12-6.12	5.12- 6.12

			таблицаар хүдэлхэ н. 81	түхэлнүүдхэ онсо илгаатай. Упр. 177 падежэй түхэл зааха.	шэнги зохилдодог. Упр. 178 Хоёр үгэ шэлэжэ, зохилдуулха. Залгалтануудынь тэмдэглэхэ	залгалтануудынь зааха.	залгалтануудынь тэмдэглэхэ.	6.12, 8.12	6.12, 8.12
11 - 12	Х.х.х. Творческо хүдэлмэри. Багшын үзэмжөөр	2 час	Индивидуальна- үгтэһэн сэдэбтэ зохёолго бэшэхэ. Бүлэгөөр хүдэлмэри-түсэб табиха. Фронтальна-хөөрөө эмхидхэхэ	Творческо хүдэлмэри бэшэхэ	Үгтэһэн даабарияа найнаар дүүргэхэ.	Бэшэһэн хүдэлмэринүүдтэй дээ зохёохы шадабари хэрэглэхэ. Зохёолгодоо тобшолол хэхэ, өөрынгөө хандаса харуулха.	Творческо хүдэлмэри бэшэхэ	12-13.12 13-15.12	12-13.12 13-15.12
13	Шалгалтын хүдэлмэри.	1 час	Фронтальна-шалгалтын хүдэлмэри.	Шалгалтын диктант бэшэхэ.	Зүбөөр бэшэхээ оролдохо.	Үгтэһэн грамматическа даабаринуудаа зүбөөр дүүргэхэ.	Шалгалтын хүдэлмэри.	19.12 20.12	
14	Алдуу дээрэ хүдэлмэри.	1 час	Индивидуальна-Алдуу дээрэ хүдэлмэри. Бүлэгөөр	Алдуу дээрэ хүдэлмэри.	Алдуунуудаа зүбөөр заһахая оролдохо.	Алдуунуудаа заһахадаа, жэшээнүүд-ые	Алдуу дээрэ хүдэлмэри.	20.12 22.12	

	Четвертин дүн.		хүдэлмэри-Нэмэлтэ даабаринууд-ые дүүргэхэ.			зүбөөр хэрэглэжэ, харюунуудаа баримталха.			
Буряад хэлэн, 7 класс. 3-дахи четверть (20 час).									
1	Х.х.х.Творческ о хүдэлмэри. Багшын үзэмжөөр.	1 час	Индивидуальна-үгтэһэн хэһэг уншаха. (Ород хэлэнһээ буряад хэлэн дээрэ оршуулга). Бүлэгөөр хүдэлмэри-зураг сээжээр зураха. Фронтальна-хөөрөө эмхидхэхэ.	Ород хэлэнһээ буряад хэлэн дээрэ оршуулга	Оршуулха-даа зүбөөр мэдүүлэлнүү-дээ зохёохо. Мэдүүлэлэй байгуулгада анхаралаа хандуулха.	Үгтэһэн даабаридаа зохёохы шадабари хэрэглэхэ. Удхатай, дэлгэрэнгы мэдүүлэл-нүүдые зохёон байгуулха.	Творческо хүдэлмэри. Зохёохы шадабари шалгаха.	9.01	
2	Причастинуудай зохилдол. Дабталга-бэхижүүлгэ.	1 час	Индивидуальна - «Буряад хэлээр тестнүүд» бэеэ даагаад дүүргэхэ	Причастинуудай зохилдолой түхэлнүүдтэ анхаралаа хандуулха.	Мэдүүлэл сооһоо причастинууды е олоод, падежныень тодорхойлхо.	Үгтэһэн үгэнүүдые зохилдуулха.	Практическа хүдэлмэри. Бэхижүүлгэ	10.01	
3-4	Причастинуудай нюурта ба	2 час	Нюурта ба өөртэ хамаадалай	Причастинууд юумэнэй нэрэ	Хамаадалай залгалтанууды	Упр. 189 Причастинуудай		16.01	

	өөртэ хамаадал.		залгалтануудай илгаа. Фронтальна – Упр. 182, 185 таблицада анхараа хандуулха	шэнги нюурта ба өөртэ хамаадаг. Упр. 186 «Соодой лама тухай», илгaһан причастинууд сооһоо нюурта ба өөртэ хамаадаһан причастинууды олохо.	бэшэхэ дүрим юумэнэй нэрынхидэ адли. Упр. 188 дүүргэхэ.	зохилдолыень ба хамаадалыень зааха.		17.01	
5	Бэхижүүлгын хэшээл.	1 час	Индивидуальна- «Буряад хэлээр тестнүүд». Фронтальна - н. 94 Шалгалтын асуудалнуудта харюу бэлдэхэ.	«Буряад хэлээр тестнүүд».	Причастинүүды нюурта ба өөртэ хамаадуулха. Зүбөөр хэрэглэжэ, мэдүүлэлнүүды е зохёохо.	«Буряад литература» гэһэн ном сооһоо нюурта ба өөртэ хамаадалда байһан причастинуудтай мэдүүлэл нүүды түүжэ бэшэхэ. Хэлэлгэ соо зүбөөр хэрэглэхэ.	Бэхижүүлгэ.	23.01	
6- 7	Деепричастна түхэл.	2 час	Индивидуальна- Номоор хүдэлмэри. § 8	Гол үйлэдэ нэмэри үйлэ удха оруулдаг үйлэ үгын түхэлы деепричастна	Арбан янзын деепричастинуу д гэжэ илгаруулха	Упр 219 «Тэмээн» (үйлэ үгэнүүды	Упр 221 (причасти болон деепричастину уды зүбөөр	24.01 30.01	

			дүрим уншаха, упражнени нүүдые дүүргэхэ(Упр 205). Бүлэгөөр хүдэлмэри- Упр 206 (1 хэһэг шэлэжэ, даабари хэхэ.)	түхэл гэжэ ойлгохо шухала. Упр. 218 (хаалта соохи үгэнүүдые таараха түхэлдэнь хубилгажа бэшэхэ)	Таблицаар хүдэлмэри (95 н.) Упр. 217 (ямар түхэлэй үйлэ үгэнүүд байнаб, илгаралыень зааха).	түхэлнүүдэрнь илгаха)	хэрэглэжэ оршуулха)		
8	Х.х.х. Творческо хүдэлмэри. Багшын үзэмжөөр.	1 час	Индивидуальна- үгтэһэн сэдэбтэ зохёолго бэшэхэ. Бүлэгөөр хүдэлмэри- түсэб табиha. Фронтальна- хөөрөө эмхидхэхэ	Творческо хүдэлмэри бэшэхэ.	Үгтэһэн даабарияа найнаар дүүргэхэ	Бэшэһэн хүдэлмэри дээ зохёохы шадабари хэрэглэхэ. Зохёолгодоо тобшолол хэхэ, өөрынгөө хандаса харуулха.	Творческо хүдэлмэри бэшэхэ.	31.01	
9-10	Причастна болон деепричастна түхэлнүүдэй үүргэ.	2 час	Индивидуальна- Упр.222 Мэдүүлэлнүүд сооһоо причастна, деепричастна түхэлнүүдые	Номоор хүдэлмэри. Упр 229 Ц. Номтоевай «Буряад заншалһаа»	Упр. 235 Д.Улзытуев «Бороохон» уран уншалга. Үйлэ үгэнүүдые олоод,	Аман хэлэлгэ хүгжөөлгэ упр 237	Упр. 246 «Сухалтай Гомбо» Х.Намсараев	6.02 7.02	

			илгаха, тодорхойло	үгүүлэл дүүргэхэ.	түхэлыень, янзыень элирүүлхэ.				
11	Бэхижүүлгэ- тобшолол.	1 час	Индивидуальна- Бэхижүүлгын хүдэлмэри.	Д.230 Ород деепричастинууд ые буряад хэлэндэ оршуулха	Упр. 225 Һонирхолтой мэдүүлэлнүүды е зохёохо	Д.221 Причасти болон деепричастинууд ые зүбөөр хэрэглэжэ оршуулха.	Н.117 шалгалтын асуудалнуудта харюусаха	13.02	
12 - 13	Тухалагша хэлэлгын хубинууд. Зүйр үгэ. Зүйр үгэнүүдэй удхаараа илгарал.	3 час 2 час	Индивидуальна- Упр.248	Зүйр үгэнүүд тухай ойлгосо, тэдэнэй илгарал, гол үүргэ	Таблицаар хүдэлмэри. Номоор хүдэлмэри: упр 250-255;	Ц. Цыреторон «Ханза» уншаха, творческо проект дүүргэхэ.	Н. 129 шалгалтын асуудалнуудта харюусаха	14.02 20.02 21.02 27.02 28.02	
14	Практическа хүдэлмэри. (багшын үзэмжөөр).	1 час	Индивидуальна. Буряад хэлэнэй сахим нураха бэшэг. Шалгалтын тест.	Номоор хүдэлмэри. Бээ даагаад хэхэ хүдэлмэри. Тестнүүдтэ харюу үгэхэ.	Асуудалнуудаа анхаралтайгаар уншаха, электронно ном соо хүдэлхэ дадал үргэдхэхэ, бээ даагаад хүдэлмэрилхэ.	Шалгалтын хүдэлмэридэ харюусалгатайга ар хандаха, тобшолол гаргажа нураха.	Тест	6.03	
15	Дахуул үгэ.	3 час	Индивидуальна –	Дахуул үгэнүүд тухай ойлгосо	Упр. 267	Упр. 266		7.03	

	Дахуул үгэнүүдэй удха шанар.	1 час	§ 1 уншаха Бүлэгөөр хүдэлмэри-Упр. 269, 271				Дахуул үгэнүүдые хэрэглэн мэдүүлэлнүүдые зохёохо.		
16	Дахуул үгэнүүдэй илгарал	1 час	Индивидуальна-Номоор хүдэлмэри. § 2 н. 133 дүрим уншаха, упражнени нүүдые дүүргэхэ(Упр 273). Бүлэгөөр хүдэлмэри- Упр 282 (дахуул үгэнүүдтэ таараха үгэнүүдые нэрлэхэ, харюугаа баталха.)	Дахуул үгэнүүд түхэлөөрөө анхан болон гараһан гэжэ илгардаг. Упр. 274 (гараһан дахуул үгэнүүдые олохо).	Дахуул үгэнүүд удха шанарараа илгардаг (таблицаар хүдэлмэри н. 133	Упр 284. (холб. оршуулаад, мэд.зохёохо.)	Н. 141 шалгалтын асуудалнуудта харюу бэлдэхэ.	13.03	

17	Бэхижүүлгэ- тобшолол.	1 час	Индивидуальна – упр. 288	Дахуул үгэнүүдые олоод, илгааень элирүүлхэ.	Үгтэһэн асуудалнуудта харюусаха	Уншаһан текстынгээ удхаар тобшолол хэхэ, һанамжаяа баталха	Дахуул үгэнүүдэй дүримынь хэр зэргэ ойлгоһыень шалгаха.	14.03	
18	Х.х.х. Творческо хүдэлмэри. Багшын үзэмжөөр.	1 час	Индивидуальна- зохёолго бэшэхэ	Зохёохы шадабарияа үргэдхэхэ	Үгтэһэн даабарияа һайнаар дүүргэхэ.	Үгтэһэн даабаридаа зохёохы шадабари хэрэглэхэ. Удхатай, дэлгэрэнгы мэдүүлэлнүүдые зохёон байгуулха.	Творческо хүдэлмэри.	20.03	
19	Шалгалтын хүдэлмэри.	1 час	Фронтальна- шалгалтын хүдэлмэри.	Шалгалтын диктант бэшэхэ.	Зүбөөр бэшэхээ оролдохо.	Үгтэһэн грамматическа даабаринуудаа зүбөөр дүүргэхэ.	Шалгалтын хүдэлмэри	21.03	
20	Алдуу дээрэ хүдэлмэри.	1 час	Индивидуальна- Алдуу дээрэ хүдэлмэри. Бүлэгөөр хүдэлмэри- Нэмэлтэ	Алдуу дээрэ хүдэлмэри.	Алдуунуудаа зүбөөр заһахаяа оролдохо.	Алдуунуудаа заһахадаа, жэшээнүүдые зүбөөр хэрэглэжэ, харюунуудаа баримталха.	Алдуу дээрэ хүдэлмэри.	22.03	

			даабаринууд-ые дүүргэхэ.						
Буряад хэлэн, 7 класс. 4-дэхи четверть (16 час).									
1	Х.х.х. Творческо хүдэлмэри. Багшын үзэмжөөр.	1 час	Индивидуальна-үгтэһэн сэдэбтэ зохёолго бэшэхэ. Бүлэгөөр хүдэлмэри-түсэб табиха. Фронтальна-хөөрөө эмхидхэхэ	Творческо хүдэлмэри бэшэхэ	Үгтэһэн даабарияа найнаар дүүргэхэ.	Бэшэһэн хүдэлмэридээ зохёохы шадабари хэрэглэхэ. Зохёолгодоо тобшолол хэхэ, өөрынгөө хандаса харуулха	Творческо хүдэлмэри бэшэхэ.	3.04	
2	Холболто. Холболтонууд болон холболто үгэнүүдэй илгарал.	4 час 1 час	Индивидуальна – § 19, н. 144 дүрим уншаха. Фронтальна – Упр. 292 (зураг юундэ «холболто» гэхэн хэлэлгын хубиин дүрэ боложо абтааб?	Үгэнүүдые болон мэдүүлэлнүүдые холбодог тухалагша хэлэлгын хуби – холболто гэхэн ойлгосотой танилсуулха.	Холболтонууд болон холболто үгэнүүдэй илгарал гэжэ ойлгосо үргэдхэхэ. Упр. 294	Упр. 295-296 Холболтонууд хэлэлгэ соо ямар үүргэ дүүргэнэб?	Номоор хүдэлмэри	4.04	

			Харюугаа баталан хөөрэхэ.	Упр. 293 (холболтонууды олохо)					
3	Ниилэлдүүлхэн холболтонууд.	1 час	Индивидуальна § 3 н. 145 дүрим уншаха.	Холболтонууд хэрэглэгээрээ хоёр бүлэг боложо хубаардаг: ниилэлдүүлхэн ба дахалдуулхан. Упр. 298	Ниилэлдүүлхэн холболтонуудай илгаа Упр. 299 (харилсааень олохо)	Упр. 300 (ямар холболтонууды хэрэглэхэб? Харюугаа баталха)	Ниилэлдүүлхэн холболтонууды хэр зэргэ ойлгоһые нь шалгаха.	10.04	
4	Практическа хүдэлмэри.	1 час	Индивидуальна-н. 152, шалгалтын асуудалнуудта харюусаха Бүлэгөөр- бэе бэеэ шалгалга Фронтальна-бэшэмэл ба сээжэ харюунууд	Упр 310. «Сансарын хүрдэ». Гол удхыень элирүүлхэ	Зүбөөр хэхээ оролдохо.	Гансаараа мүн суг хамта хүдэлхэ шадабарияа үргэдхэхэ.	Бэшэмэл ба сээжэ харюу.	11.04	
5	Дахалдуулхан холболтонууд.	1 час	Индивидуальна § 4 н. 146 дүрим уншаха. Фронтальна – табицаар	Үгэнүүдые, мэдүүлэлнүүдые нэгыень нүгөөдэдэнь мэдэлтэйгээр харилсахан	Дахалдуулхан холболтонууд удхаараа гурбан янза боложо илгардаг.	Упр. 304 Упр. 305 (холболтонууды сэглэлтын тэмдэгүүдээрнь	Упр. 309 Буряд литературын хэшээлдээ уншаһан гү, али уншажа	17.04	

			хүдэлхэ н. 146-147	холболтонуудыг дахалдуулсан гэдэг.	Упр. 302 (Холболтонуудыг олоод, илгаралыг нь заах). Упр. 303 (холболтонуудыг бүлэгүүдтэй хубаах)	бүлэгүүдтэй хубаах).	байсан ямар нэгэн зохёол сооноо тээд, харин, гү, али гэжэ холболтонуудтай мэдүүлэлнүүдыг олоожэ бэшэхэ.		
6	Бэхижүүлгын хүдэлмэри.	1 час	Индивидуальна-«Буряад хэлээр тестнүүд».	Урда үзэһэн темэнүүдэй бэхижүүлгэ	Үзэһэн темээр һонирхохо, сугтаа хүдэлхэ дадалаа үргэдхэхэ.	Үгын баялиг, бэшэмэл ба аман хэлэлгээ хүгжөөхэ. Хэлэлгэ ямар болгоноб тайлбарилха.	Бэхижүүлгэ.	18.04	
7	Тусхай хэлэлгын хубинууд. Аянгалһан үгэнүүд.	3 час 1 час	Индивидуальна § 1 н. 155 дүрим уншаха. Фронтальная – зурагай удхаар хүдэлхэ н. 153	Тусхай хэлэлгын хубинууд: Аянгалһан үгэнүүд, Абья дууряаһан үгэнүүдтэй танилсуулха. Упр. 317	Аянгалһан үгэнүүд: мэдэрэл, захиралта, харилсаа тэмдэглэдэг. Упр. 316	Таблицаар хүдэлмэри н. 155-156 Упр. 321	Упр. 319 Аянгалһан үгэнүүдтэй мэдүүлэлнүүдыг зохёохо. Ямар мэдэрэр харуулнаб?	24.04	
8	Абья дууряаһан үгэнүүд	1 час	Индивидуальна	Аянгалһан үгэнүүдэй абья	Таблицаар хүдэлмэри н. 159-160	Упр. 326 Л. Тапхаевай «Голой эрьедэ зундаа» гэхэн	Упр. 329 Аянгалһан болон Абья дууряаһан	25.04	

			§ 2 н. 159 дүрим уншаха, тайлбарилха.	дууряаһан үгэнүүдэй илгаа. Упр. 324, 325	Упр. 327 Амитадай абяа дууряаһан үгэнүүд англи хэлэн ба буряад хэлэнтэй зэргэсүүлгэ.	шүлэг уранаар уншаад, абяа дууряаһан үгэнүүдые олохо, үүргыень элирүүлхэ.	үгэнүүдые хэрэглэн, ямар нэгэн жанрай зохёолго бэшэхэ: хөөрөө, зохёолго, онтохо, басни, шүлэг.		
9	Сэглэлтэ	1 час	Бүлэгөөр хүдэлмэри: Упр. 338 (үгүүлэл уншаад, сэглэлтэнүүдые нь тайлбарилха).	Сэглэлтын гол зорилго. Упр. 339	Упр. 342 сэглэлтын тэмдэгүүдые табаха, харюугаа баталха.	Упр. 345 «Дэгэлэй тобшонууд» Ц.Номтоев. Точконуудай орондо таараха үзэгүүдые, сэглэлтын тэмдэгүүдые табиха. Хэрэглэлгыень тайлбарилха.	Упр. 347 (нурагшын диктант шалгажа, грамматическа ба пунктуационн о алдуунуудыень заһаха.	2.05	
10	Х.х.х. Творческо хүдэлмэри. Багшын үзэмжөөр.	1 час	Индивидуальна-үгтэһэн хэһэг уншаха. (Ород хэлэнһээ буряад хэлэн дээрэ оршуулга).	Ород хэлэнһээ буряад хэлэн дээрэ оршуулга.	Оршуулхадаа зүбөөр мэдүүлэлнүүдээ зохёохо. Мэдүүлэлэй байгуулгада	Үгтэһэн даабаридаа зохёохы шадабари хэрэглэхэ. Удхатай,	Творческо хүдэлмэри. Зохёохы шадабари шалгаха.	15.05	

			Фронтальна-оршуулга.		анхаралаа хандуулха.	дэлгэрэнгы мэдүүлэл-нүүдые зохёон байгуулха.			
11 - 13	Жэл соо үзэһэнөө дабталга	1 час	Индивидуальна-«Буряад хэлээр тестнүүд».	Урда үзэһэн темэнүүдээ бэхижүүлгэ.	Үзэһэн темээр һонирхохо, сугтаа хүдэлхэ дадалаа үргэдхэхэ.	Үгын баялиг, бэшэмэл ба аман хэлэлгээ хүгжөөхэ.	Бэхижүүлгэ.	16.05	
14	Шалгалтын хүдэлмэри.	1 час	Фронтальна-шалгалтын хүдэлмэри	Шалгалтын диктант бэшэхэ.	Зүбөөр бэшэхээ оролдохо.	Үгтэһэн грамматическа даабаринуудаа зүбөөр дүүргэхэ.	Шалгалтын хүдэлмэри.	22.05	
15	Алдуу дээрэ хүдэлмэри. Дабталга-бэхижүүлгэ. Һуралсалай жэлэй дүн гаргалга.	1 час	Индивидуальна-Алдуу дээрэ хүдэлмэри. Бүлэгөөр хүдэлмэри-Нэмэлтэ даабаринуудые дүүргэхэ. Индивидуальна-«Буряад хэлээр тестнүүд».	Алдуу дээрэ хүдэлмэри. Урда үзэһэн темэнүүдээ бэхижүүлгэ	Алдуунуудаа зүбөөр заһахаяа оролдохо. Үзэһэн темээр һонирхохо, сугтаа хүдэлхэ дадалаа үргэдхэхэ.	Алдуунуудаа заһахадаа, жэшээнүүдые зүбөөр хэрэглэжэ, харюунуудаа баримталха. Үгын баялиг, бэшэмэл ба аман хэлэлгээ хүгжөөхэ. Хэлэлгэ ямар болгоноб тайлбарилха.	Алдуу дээрэ хүдэлмэри Бэхижүүлгэ.	23.05	

5. Нурагшадай мэдэсэ шадабариин гол эрилтэнүүд

Нурагшад иимэнүүд шадабари ба дадалтай болохо ёһотой:

Үгэ соохи үзэгүүд ба абяануудыг зүбөөр илгаруулха, шүүлбэрилхэ, үгэнүүдыг бүридэлөөрнь, мэдүүлэлнүүдыг байгуулгаарнь шүүмжэлхэ, юрын болон орёо мэдүүлэлнүүдыг зохёохо; буряад болон абтаһан үгэнүүдэй бэшэгэй дүрим мэдэхэ, тэрэниие баримталан, үгэнүүдыг болон мэдүүлэлнүүдыг зүб үгүүлхэ, бэшэхэ; юрэ хөөрэхэн, бодомжолһон, зураглаһан найруулгануудыг бэшэхэ түсэб табижа шадаха.

Фонетикэ, графика, орфоэпи, орфографи шудалан үзэлгэ хадаа буряад хэлэнэй абяанай системын онсо зүйлнүүдыг харуулха, абяан үзэг хоёрыг худхахагүй, литературна үгүүлбэрийн хэм баримталха, зүб бэшэлгын дүримүүдыг хэрэглэжэ шадаха болохо ёһотой. Үгэнүүдыг, мэдүүлэлнүүдыг, үгүүлэлнүүдыг зүбөөр галиглажа нурабал, фонетическэ шүүлбэри зүбөөр хэгдэхэ.

Тус программа соо лексикологи ба фразеологи гэхэн сэдэбүүдтэ онсо нуури үгтэнэ. Буряад хэлэнэй үгын баялиг, тэрэниие баяжуулха гол аргууд, хэлэнэй уран аргуудыг: эпитет, метафора, синекдохэ, гиперболэ – эдэ бүгэдыг нурагшад эдэбхитэйгээр хэрэглэжэ нураха ёһотой. Лексикологёор мэдэсэнүүд морфологи, синтаксисше шудалха үедөө нэмэгдэхэ, бэхижүүлэгдэхэ. Буряад литературын хэшээлнүүдтэ зохёолой хэлэнэй шүүмжэлгэ хэхэдэ, лексикээр хүдэлмэри ябуулагдаха болоно. Түрэл хэлэнэйнгээ арга боломжыг, тодо, хурса, урание улам бүри дүүрэнээр хэрэглэжэ нургаха шухала. Нурагшадые лексическэ шүүлбэридэ нургаха хэрэгтэй.

Морфологи шудалан үзэхэдөө, нурагшад үгын бүридэл ба үгын бии болодог аргуудтайнь танилсана. Үгын удхата хубинууд – үндэһэн ба залгабаринуудай үүргэ тухай, үгэнүүдыг холбодог арга зэбсэгын болохо залгалта тухай ойлгосо нурагшадта үгэхэ, үгыг ганса бүридэлөөрнь шүүлбэрилжэ нураха бэшэ, мүн баһа ямар үгэхөө яагаад бии болоһыень ойлгуулха шухала юм. Үгын бүридэлөөр ба үгын бии бололгоор шүүлбэридэ наринаар хандаха, зүб бэшэлгэтэйн холбоотойгоор хараха. Хэлэлгын хубинуудай морфологическа шэнжэнүүдыг ойлгон, тэдэнэй хоорондох ади ба ондоо зүйлнүүдыг мэдэжэ абаха зорилго табигдана.

Синтаксис шудалан үзэхэдөө, нурагшад үгэнүүдэй холбоо, мэдүүлэл, мэдүүлэл доторхи үгэнүүдэй холбоо, мэдүүлэлэй шухала ба юрын гэшүүд, мэдүүлэлэй тусгаарлагдаһан гэшүүд, присагтна ба дееприсагтна дахуулалтай мэдүүлэлнүүд, юрын ба орёо мэдүүлэлнүүдэй гол янзганууд тухай мэдэсэ, хэрэглэхэ шадабари бата бэхээр ойлгожо абаха ёһотой. Мэдүүлэлнүүдыг уншахадаа, хоолойн аялга ашагладаг байха хэрэгтэй. Нурагшадые сэглэлтын тэмдэгүүдыг зүбөөр табижа дүй дүршэлтэй болгохоһоо гадна, мүн баһа уран уншалгыень хүгжөөхэ байна. Морфологи синтаксис хоёрой хоорондох холбоо

хараада абаха шухала юм. Зүб бэшэлгын дүримүүд, сэглэлтын тэмдэгүүдээр дүримүүд, шалгахань бэрхэтэй орфограммануудта анхарал хандуулагдаха ёһотой.

Грамматикын тодорхойлолгонууды ба дүримүүды сээжэлдэхэ гэхэн зорилготой бэшэшье хаань, тэдэниие сохом тодоор, удхыень ойлгожо, найруулан хэлэхэ эрилтэ нурагшадта табиha.

Лингвистическэ шүүлбэринүүды саг үргэлжэ үнгэргэжэ байхада, нурагшадай мэдэсэ, шадабари, дадал гуримшаха ёһотой.

Нуралсалай мониторинг хэхэ эрилтэнүүд

Бураад хэлээр нуралсалай мониторинг четвэртнүүдэй хүүлээр гү, али түрүүшын ба хоёрдохи нуралсалай хахад жэлнүүдэй дүнгүүдээр гэршэлэгдэдэг.

Мониторинг нурагшадай нуралгын дүнгүүды сасуулан, зэргэсүүлэн, шүүлбэрилэн хэгдэхэ ёһотой. Удаадахи хүдэлмэринүүдэй дүнгүүдээр нуралсалай мониторинг элирүүлэгдэхэ: шалгалтын упражненинүүд, бэшэмэл харюунууд, тестнүүд, диктантнууд, шалгалтын холимог хүдэлмэри, аман шалгалта, хөөрэлдөөн, нурагшадтай уридшалан хүдэлэлгэ, хүсэд шийдхэгдээгүй асуудалнууды шэнжлүүлэн тайлбарилга, рефератууды бэшэлгэ, олониитын ажалда хабаадалга, элидхэл хэлгэ ба бусад.

Аман шалгалтаар элирүүлэгдэхэ үрэ дүнгүүд: нурагшадай хэлэн тодо сэбэр, уян нугархай, ханал бодолоо эли тодоор холбожо, мэдүүлэл, үгүүлэл болгон хэрэглэжэ шадаха ёһотой. Нуралсалай мониторинг элирүүлгэдэ холбоо хэлэлгэ хүгжөөлгын хүдэлмэрин дүнгүүд оролсодог.

Хэшээлһээ гадуур хүдэлмэри

Бураад хэлэнэй багша хэшээлнүүдээ класһаа гадуур хэгдэдэг хүдэлмэрээр баяжуулдаг. Бураад хэлээр хэшээлһээ гадуурхи хүдэлмэри элдэб янзын байха ушартай: кружогууд, бүлгэмүүд (жэшээлхэдэ, түрэлхи хэлэндээ дуратайшуулай бүлгэм, аман зохёолой кружок г. м.), конкурснууд ба олимпиаданууд (уранаар уншагшадай, хөөрэгшэдэй, зохёолшодой, уран зохёол шүүмжэлэгшэдэй мүрысөөнүүд, грамматическа олимпиада г. м.), тусхай сэдэбтэ зорюулһан Баярай үдэрнүүд, бураад хэлэнэй танхим байгуулга; бураад хэлэндэ, хэлэ шэнжэлдэг эрдэмтэдтэ, дурасхаалта һайндэрнүүдтэ зорюулагдаһан тусхай ханын сонин гү, али бюллетень гаргалга, сониндо үгүүлэл бэшэлгэ ба бусад.

Бурагшадай мэдэсэ, шадабари, дадал сэгнэхэ хэм.

1) Бурагшадай аман харюу сэгнэлгэ

Грамматикаар бурагшадай мэдэсэ, шадабари, дадал элирүүлхэ аргын нэгэн хадаа аман асуудал болоно.

Тухай темээр бурагшын аман харюу холбоо удхатай мэдээсэл боложо, грамматика хэр зэргэ тодорхойгоор мэдэдэг, ойлгодог байһыень элирүүлнэ.

Бурагшын аман харюу удаа дараалан хубаринан байха ёһотой.

Жэшээлхэдэ, түлөөнэй нэрын удха шанар, илгаа тухай асуудалда бурагша иимэрхүү харюу үгэхэ болоно:

- түлөөнэй нэрын тодорхойлолго;
- түлөөнэй нэрэ юумэнэй, тэмдэгэй, тоогой нэрэнүүдэй али нэгэнэй түлөө хэрэглэгдэдэг гэжэ жэшээ дээрэ харуулха;
- түлөөнэй нэрын илгаае (нюурай, зааһан, асууһан г. м.) нэрлэхэ, жэшээ дээрэ харуулха.

Бурагшын хөөрөжэ дүүргэхэдэ, материал хэр зэргэ мэдэрэлтэйгээр, гүнзэгыгөөр ойлгон абаһыень багша асуудалаар элирүүлнэ. Эндэ бурагшад үгын удха зүбөөр ойлгоһоноо, үгтэһэн үгэдэ түрэл үгэ тааруулан олохо, үндэһыень ойлгохо, үгэ ба конструкции хэлгэхэ шадабаритай байһанаа харуулна.

Бурагшадай мэдэсэ, шадабари, дүршэл шалгалгада грамматическа шүүлбэри ехэ тухатай. Шүүлбэри бурагшадай хэлэлгэ хүгжөөлгэдэ ехэ үүргэтэй, тэдэнэй грамматикын дүримүүдые ойлгоходо туһа боложо үгэдэг.

Бурагшадай аман харюу сэгнэхэдээ, иимэ юумэндэ анхаралаа хандуулха:

- харюуны зүб, дүүрэн гү;
- үзэһэн материалаа хэр зэргэ ойлгооб;
- үгэ хэлээ хэр зэргэ зүб найруулжа харюусааб;
- мэдүүлэл найнаар зохёожо, мэдүүлэл соо хоолойн аялга зүбөөр табижа, үгэ зүбөөр хэрэглэжэ, грамматическа шүүлбэри хэжэ шадана гү;
- бурагшын зохёоһон мэдүүлэлэй найруулал зүб гү.

Аман харюу сэгнэхэдээ, иимэ эрилтэ баримталха:

«5» сэгнэлтэ хэрбээ бурагшын шудалан үзэһэн материалаа хүсэд дүүрэнээр мэдэхэ, тодорхой найнаар найруулжа, хэлэн тухай ойлгосодо зүб тодорхойлго үгэжэ, ханамжаяа үндэһэ баримтатай болгожо, өөрынгөө зохёоһон жэшээ харуулжа, материалтай удаа дараае алдангүй, литературна хэлээр, эли тодоор дамжуулжа шадаха байхадань;

«4» сэгнэлтэ хэрбээ хурагшын харюу «5» гэхэн сэгнэлтэдэ табигдадаг эрилтэ хангамаар аад, зүгөөр 1–2 алдуутай, багшын ажаглаһанай хойно, тэрэнээ өөрөө заһажа, найруулан хэлэхэдээ, удаа дараагай ба хэлэнэй 1—2 алдуу гаргаһан байхадань;

«3» сэгнэлтэ хэрбээ хурагша тус темын гол зүйл мэдэхэ ба ойлгохо байһанаа харуулжа, материалаа дутуу найруулһан, ойлгосо тодорхойлгодо гү, али дүрим дутуу мэдэхэ, ханамжаяа үндэнэ баримтатай болгожо, өөрөө жэшээ үгэжэ шадаагүй, материал найруулхандаа удаа дарааень эбдэнэн, хэлэнэй талаар алдуу гаргаһан байхадань;

«2» сэгнэлтэ хэрбээ хурагша үзэнэн материалаа ехэнхиень мэдэхэгүй, тодорхойлго ба дүрим хэлэхэдээ удхыень хазагайруулһан, материал ойлгожо ядангыар, гуримгүйгөөр найруулһан байхадань табиха.

Хангалтатай сэгнэлтэ («5», «4», «3») нэгэ доро үгтэнэн харюугай түлөө (хурагшын бэлэдхэл шалгалгада тусхай саг үгтэнэн байхадань) табигдахаһаа гадна, мүн таһалдаһан, бүхэли хэшээлэй турша соо хурагшын үгтэнэн хэдэн багашаг харюугай түлөө хамтаруулан табигдаха.

2) Диктант сэгнэлгэ

Диктант бэшэлгэ хадаа хурагшадые бэшэгэй дүримдэ, сэглэлтын тэмдэгүүдтэ, найруулалда, бэшэмэл хэлэлгэдэ хургаха арга зэбсэгэй нэгэн болон. Диктант хурагшадай анхарал дээшэлүүлдэг, ханал бодолыень зүбөөр эмхидхэдэг, өөһэдыгөө шалгаха дүршэлтэй болгодог. Диктант бэшүүлхын тула холбоотой текст хэрэглэбэл зохистой. Энэ текст мүнөө үеын уран зохёолой хэлэнэй эрилтэ баримталһан байха ёһотой.

Диктантын аша туһань хоёр зүйлһөө дулдыдаха: а) текстын шанарһаа; б) текст зүбөөр бэшүүлхэ багшын шадабарихаа.

Диктантын текст иимэ байха ёһотой:

1. Диктантын текст уран зохёолой хэлэн дээрэ бэшэгдэнэн байха зэргэтэй.
2. Текст соохи мэдүүлэл дүүрэн удхатай байха. Шадаал хаа, холбоотой текст бэшүүлхэ хэрэгтэй. Текстын ба тэрэнэй үгын удха хурагшадта бэлээр ойлгогдохо ёһотой.
3. Диктант хурагшадай үзэнэн, мэдэхэ дүримдэ бэшүүлхэ. Нэгэ текст соо олон хүшэр дүрим орохо ёһогүй.

Багша диктантын текст найнаар, тодоор, уран гоёор уншаха уялгатай.

4. Диктантын текст класс класста таараһан, хурагшадай бэшэжэ шадахаар байха ёһотой.

Диктант бэшүүлхэ текстын юрэнхы хэмжээн:

5 класста – 70–80 үгэ;

6 класста – 80–90 үгэ;

- 7 класста – 90–100 үгэ;
- 8 класста – 100–110 үгэ;
- 9 класста – 110–130 үгэ;
- 10 класста – 130–150 үгэ;
- 11 класста – 150–180 үгэ.

Ажаглалта: хэрбээ диктантда грамматическа даабари үгтэһэн байгаа һаань, хэмжээн 10–15, дээдэ классуудта 20–30 үгөөр үсөөн болохо.

Словарна диктант хүндэ бэшэлгэтэй үгэ һурагшадай хэр зэргэ зүбөөр бэшэжэ шадаха болоһыень шалгадаг. Словарна диктантын үгэнүүдэй тоо:

- 5 класста – 10–15 үгэ;
- 6 класста – 15–20 үгэ;
- 7 класста – 20–25 үгэ;
- 8 класста – 25–30 үгэ;
- 9 класста – 30–40 үгэ.

Словарна диктант сэгнэхэдээ, иимэ сэгнэлтэ табиha:

- «5» сэгнэлтэ алдуугүй диктантын түлөө;
- «4» сэгнэлтэ 2–3 алдуутай диктантын түлөө;
- «3» сэгнэлтэ 3–5 алдуутай диктантын түлөө;
- «2» сэгнэлтэ 6-һаа дээшэ алдуутай диктантын түлөө.

3) Зохёолго сэгнэлгэ:

«5» сэгнэлтэ темэдэ сэхэ, дүүрэн харюу үгэһэн, литературна материал һурагшын гүнзэгыгөөр ойлгожо, мэдэжэ хэрэглэһые харуулһан, бэшэгдэһэн ушарта сэгнэлтэ үгэжэ шадаһан, һанал бодолойнгоо бэеэ даангиие харуулһан, үгэ шэлэн абалга ба мэдүүлэл байгуулгада алдуугүй, тодо хурсаар ба уран һайханаар найруулагдаһан, бэшэгэй дүримдэ алдуугүй бэшэгдэһэн зохёолгын түлөө;

«4» сэгнэлтэ литературна материал һурагшын һайн мэдэһэн, һанал бодолоо удаа дараа үндэһэ баримтатайгаар найруулжа, шухала хэрэгтэй тобшолол ба хамтадхал хэжэ шададагые харуулһан, зүб литературна хэлээр бэшэгдэһэн аад, 2–3 найруулалай алдуутай, 3-һаа дээшэ бэшэ бэшэгэй дүримэй, сэглэлтын тэмдэгээр 3-һаа дээшэ бэшэ алдуутай байһан зохёолгодо;

«3» сэгнэлтэ темэдээ гол түлэб тааруу аад, һурагшын схематична харюу үгэһэн, үгышые һаа фактическа материал найруулхадаа, зарим тодо бэшэ зүйл гаргаһан гү, али зохёолгодоо удаа дарааень эбдэһэн, 3–4 найруулалай алдуу хэһэн, 6-һаа дээшэ бэшэ бэшэгэй дүримэй, сэглэлтын тэмдэгээр 6-һаа дээшэ бэшэ алдуу гаргаһан зохёолгодо;

«2» сэгнэлтэ темээс хурагшын ойлгоогүй гү, али литературна материал мэдэхгүй байханаа харуулхан, 5–6-аа дээшэ найруулалай алдуутай байхан, «3» сэгнэлтэдэ тогтоогдоһон эрилтэһээ дээшэ бэшэгэй дүримэй, сэглэлтын тэмдэгээр 7–8-аа дээшэ алдуутай байхан зохёолгодо табиха.

4) Найруулга сэгнэлгэ

Найруулга бэшүүлхэ текст хургалгын, болбосоролой, хүмүүжүүлгын зорилго хангаһан, удхынгаа ба үгэ хэлэнэйнгээ талаар хурагшадай бэшэжэ шадахаар байха ёһотой.

5-дахи класста найруулга бэшүүлхэдээ, багашаг хөөрөө гү, али уран зохёол сооһоо богонихон зураглал үгэдэг. Найруулгын текстын удха ойлгосотой бэшэгдэһэн, авторай тайлбарилгатай, зохёолой геройн ханал бодол, тэрэнэй сэдхэл элээр харуулагдаһан байха ёһотой.

5–6-дахи классуудта бэшүүлхэ текстнүүд адлирхуу байхадаа болохо. Мүн багахан характеристикэ, дэлгэрэнгыгээр зураглаһан уран зохёолой хэһэг үгэхэдэ болохо. Хэһэг гол түлэб юрэ хөөрэхэн байха зэргэтэй.

7-дохи класста диалог ба шүүмжэлэн бодомжолгын зүйлөөр орёошог болгогдоһон характеристикэ, зураглагдаһан хэһэг зохёолһоо үгтэхэ.

Найруулга бэшэхэ текстын хэмжээ:

5 класста – 90–100 үгэ;

6 класста – 100–130 үгэ;

7 класста – 140–170 үгэ;

8 класста – 180–200 үгэ;

9 класста – 210–230 үгэ.

Һуралсалай бусад предметүүдтэй холбоон

Буряад, ород, англи хэлэнүүд. Эдэ хэшээлнүүдтэ хурагшадай хэлэжэ, хөөрөжэ, уншажа, найруулга ба зохёолго бэшэжэ шадаха дүршэлын үргэдхэлгэ. Зохёолго бэшэлгэ. Хэрэгтэй материал суглуулалгаар, шэлэн абалгаар гуримтай болголго, орёо түсэб табиулга; эпическэ зохёолой тухай хэһэгэй текстын удхаар тобшо, түүбэри удхатай найруулга бэшэлгэ үргэлжэлүүлэлгэ, хүнэй хэһэн хэрэг, ажал, үйлэ тушаа зохёолго бэшэлгэ, байгаалиин үзэгдэл тухай, гэр байра соохи оршон тойрониёо зураглан зохёолго бэшүүлэлгэ.

7. Нуралсалай методическа хангалга

1. Цыремпилова О.Ш, Жанчипова Ц.С. «Буряад хэлэн» 7-дохи класс, Улаан- Үдэ., «Бэлиг», 2013 он.
2. С. Будаин, Ж. Жамбуева, Я. Ивахинова, Ц. Лубсанова «Буряад хэлээр тестнүүд», Улаан- Үдэ., «Бэлиг», 2007 он.
3. Б-Д. Батоев, С. Будаев, Б. Будаин «Буряад хэлэн» 5-9 кл., Улаан- Үдэ, «Бэлиг», 2006 он.
4. Х. Дамдинова, Цыремпилун «Буряад хэлээр дидактическа материалнууд», Улаан- Үдэ., 1983 он.
5. «Буряад хэлэн» сахим нураха ном. 2012 он.
6. Д. Доржиев, Р-Х. Санжимитыпова «Буряад хэлээр хэрэглэхэ дидактическа материалнууд». Улаан- Үдэ., 1992 он.
7. Д. Амоголонов «Буряад хэлэнэй орфографическа словарь», Буряадай номой хэблэл, Улаан- Үдэ., 1976 он.
8. «Буряад хэлэнэй тобшо тайлбари толи» Буряадай номой хэблэл, Улаан- Үдэ., 1992 он.
9. Л. Шагдаров, Н. Очиров «Ород-буряад толи» Россиин эрдэмэй академи...
10. «Буряад хургуулийн программанууд», «Буряад хэлэн 5-11 классууд» Улаан- Үдэ., «Бэлиг», 2008 он.

Шэнэ онол арга:

1. Компьютер
2. Проектор
3. Интерактивна самбар
4. «Буряад хэлээр сахим нураха ном»
5. Буряад уран зохёолой соносохо номой хан (аудиобиблиотека)

Шалгаха хэрэгсэл :

- Шалгалтын асуудалнууд ба даабаринууд;
- М-тест
- Электрон номой тестнүүд

Интернет онол арга:

- <http://www.edu.ru> – Федеральний портал «Российское образование».
- <http://www.edu03.ru/>-**Министерство** образования и науки РБ
- <http://www.buryadxelen.org>
- <http://www.nomoihan.org>
- <http://www.ict/edu.ru/> - Портал «Информационно-коммуникационные технологии в образовании».
- <http://www.Kpmo.iv-edu.ru/> – Сайт регионального комплексного проекта модернизации образования.
- <http://fcior.edu.ru/> - Федеральный центр информационно-образовательных ресурсов.
 - <http://www.rikuo.ru/> – Сайт республиканского института кадров управления и образования.